

Hanna Sjöberg

Geschichte sichtbar machen

(att göra historia synlig)

ett Landart-projekt i Eberswalde

Under Andra Världskriget tvingades över 12 miljoner människor från nästan hela Europa till arbete i Tyskland. Dessa tvångsarbetare sattes in överallt i den tyska ekonomin; i jordbruket, i offentliga institutioner, som hembiträden hos privatpersoner men framförallt i industrin, och där särskilt inom krigsindustrin.

Vid stora vägen mellan Finow och Eberswalde norr om Berlin låg från september 1944 till april 1945 ett koncentrationsläger med uppemot 800 fångar. De var unga kvinnor från de ockuperade länderna i Östeuropa som tvingades till slavarbete i det stora järnverket Ardeltwerke vid Finow Kanal.

Endast två baracker finns kvar. Den antirassistiska föreningen Exil Eberswalde har sina lokaler där. För den ena baracken fick man för ett par år sen ett större bidrag, den är nyrenoverad och där finns en liten historisk utställning om lägret. Den andra baracken är nergången och ruffig och hyrs ut som lokal för punkpartyn, ett sätt för föreningen att få in pengar till sin antirassistiska verksamhet. Exil har en viktig funktion i Eberswalde där det finns en stark och invandrarfientlig extremhöger.

Tillsammans med Exil genomförde jag i augusti i år en guerilla-knitting-aktion. Vi ville utforska platsen som en gång varit ett läger och göra den synlig för allmänheten.

Projektidén uppmärksammades i lokalpressen och Eberswaldebor anmälde sitt intresse. Källare tömdes på gammalt stick- och virkgarn och skänktes till projektet. Flera skolklasser och en grupp arbetslösa ungdomar deltog.

Projektet hade inte råd att hyra in en lantmätare utan området fick mätas ut med hjälp av ett långt måttband och Pythagoras sats. En flygbild av området från april 1945 projicerade vi på en utskrift från Google Earth och på så vis fick vi en bild av lägrets utbredning.

Lägret var tre hektar stort och bestod av 14 baracker, den största var ca 60 meter lång. Vi behövde alltså virka och sticka ihop en ansevärd mängd för att kunna göra markeringar runt varje barack. De flesta av skolungdomarna kunde vare sig sticka eller virka, i tyska skolor har man inte någon slöjdundervisning. Av Uschi från Exil lärde vi oss fingervirkning eller påtning som det också kallas. Det visade sig vara en effektiv metod att få till långa band. Nästan alla tonåringarna var med på noterna, tillsammans med Exils medlemmar, punkkillar i svart med säkerhetsnålar genom kinderna, blev det coolt att virka. Det var också tydligt att själva det textila handarbetet skapade ett lugn, en slags kontemplativ koncentration, något som många av ungdomarna njöt av. Och samtidigt var de lyckliga över hur långa band de fått ihop: tio meter, femton meter om man drog i det! Till lunch ordnade Exils agile manager Kai Jahns grillad korv eller hemgjord potatissoppa, allt lagat över öppen eld. En utmärkt arbetsmiljö alltså.

En järnvägsstation som hundratals civila tyskar dagligen använde sig av under kriget hade funnits mitt emot lägerporten. Stationsbyggnaden och spåren är borta men man kan fortfarande se strukturen av en järnväg och rester av syllar i gräset. En grupp barn från Montessoriskolan sydde en banderoll med stationens namn: Bahnhof Eisenspalterei. Den sattes upp där järnvägsstationen en gång varit.

Den 25 augusti var det öppning ute på fältet, alla baracker var markerade och vid lägeringången hade vi satt upp en stickad form, en markering som antydde att det funnits höga stängsel runt lägret. Utspritt på området hade vi satt upp tavlor med information om lägret. På varje tavla fanns ett citat från intervjuer med polska kvinnor som överlevt lägret. Citaten var valda så att de knöt an till sin placering; vid ingången, vid järnvägsstationen eller vid en viss barack.

"Jag hade just fyllt 14 när jag och min syster kom till Eberswalde. Lägeringången låg mot stora vägen. Där fanns en vaktstuga med vakt. Och det fanns taggtrådsstängsel, tre stängsel runt hela området, ett var strömförande. Det fanns vaktorn med vakter som hade maskingevär. Men inte tänkte vi på flykt. Hur skulle det ha gått till? Stängslen var för höga, man måste gräva sig under. Men med vad? Med bara händerna? Och vart skulle vi fly? Vi hade inga riktiga kläder, vi kunde inte språket och vi visste inte var vi var."
Marianna Bogusz, Warszawa

